

TrädgårdsAmatören

nr 1:2017 Årgång 80

Amatör – från latin *amare* – älska

TIDNINGEN

Medlemstidning för STA
Sällskapet Trädgårdsamatörerna

Redaktionen för TrädgårdsAmatören
Chefredaktör: Christina Fryle
Handelsgatan 21
432 36 Varberg
076-626 26 82
c.fryle@gmail.com

Redaktör: Kerstin Engstrand
070-765 27 75
kerstin.engstrand@telia.com

Ansvarig utgivare:
Madeleine Almér

Utgivningstider 2017:
2 mars, 17 maj, 15 sep. och 11 dec.
Manus insändes före:
9 jan, 13 mars, 17 juli och 9 okt

Vid utebliven tidning, adress- eller
namnändring:
Maryla Wallin
Vadenvägen 28
762 96 Rånäs
076-138 19 48
onsdagar 18.00–20.00
medlem.sta@gmail.com

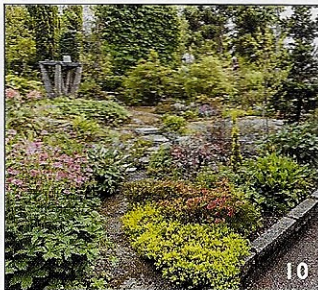
*För insänt ej beställt material ansvaras ej.
Åsikter framförda i insändare eller redaktionellt material reflekterar inte nödvändigtvis riksföreningens åsikter.*

Webb
www.trädgårdsamatörerna.se
Följ oss på Instagram
@trädgårdsamatörerna
och Facebook
www.facebook.com
/trädgårdsamatörerna
för aktuella händelser inom föreningen.
Du kan också träffa andra trädgårdsamatörer i vår grupp på www.facebook.com/groups/trädgårdsamatörerna

STA är medlem i Fritidsodlarna,
Fritidsodlingens riksorganisation

FOR
FRITIDSODLINGENS RIKSORGANISATION

Omslaget: *Corydalis solida* 'Hello
Kitty', stor nunneört, i april.
Foto: Christina Fryle

INNEHÅLL

- 2 Madeleine har ordet
- 4 Styrax – storax Paul Meyer/Lennarth Jonsson
- 8 Grönt kulturav® presenterar nya sorter
- 10 Kunskapsträdgården i Uddevalla Christina Fryle
- 16 Liljor del 7 Owe Jaktlund
- 22 Ny exotisk magnoliahybrid blommar i Sverige!
Sten Ridderlöf
- 28 Nordiska Trädgårdar 2017 Kerstin Engstrand
- 30 Inbjudan till Riksmötet den 9–11 juni 2017
- 32 Visningsträdgårdar Riksmötet 2017
- 35 Från redaktörens horisont Christina Fryle
- 36 Till häst i Mongoliet Eva Johansson
- 39 Litteratur
- 40 Owe Jaktlund TA:s motor och ryggrad i 21 år
Christina Fryle
- 41 Föreningsnotiser

Så hände det: Ny exotisk magnoliahybrid blommar i Sverige!

Platsen är Stockholms ytterskärgård. Tidpunkten maj 2016. Vad händer? Jo, för första gången blommar en primärhybrid mellan två värmekrävande kinesiska magnolior *Magnolia dawsoniana* [10] och *Magnolia sprengeri* 'Diva' [9, 11]. Hybriden har ännu inte fått något kultivarnamn men förslag finns.

Sten Ridderlöf
text och foto

Den ena arten, dawsonmagnolia, *Magnolia dawsoniana*, är enligt Internationella naturvårdsunionen rödlistad enligt kriteriet "starkt hotad". Den andra, sprengermagnolia, *Magnolia sprengeri*, "sårbar" enligt Kinas nationella lista. Hybriden *Magnolia dawsoniana* × *sprengeri* 'Diva' är vad jag erfarit inte rapporterad någon gång tidigare. Dess blomning är resultatet av att jag 1994 planterade ut sex småplantor i Arboretum Lassas Hagar på ön Svartlöga utanför Norrtälje. Jag hade drivit upp dem från en frökollekt förmedlad av The Magnolia Society samma år. Det tog således 22 år från frö till första blomning. Under denna period har buskträdet utstått mer eller mindre långvariga sommartorkor och klarat vintrar med så låga temperaturer som -25 °C.

Prognosen var dyster

1980 beskrev pionjären inom svensk magnolia-verksamhet, framlidne direktören för Findus, Karl Evert Flinck, utifrån gedigen kunskap, odlingsmöjligheterna för detta släkte under danska förhållanden. I sin uppsats "Magnoliahybrider

och -hybridisering"¹ bedömde han det som tveksamt huruvida arterna *Magnolia sprengeri* och *M. dawsoniana* var härdiga i Danmark, och att hybrider dem emellan kunde utelämnas då de inte är nog härdiga.

Inte nog med det, Roslagens ytterskärgård är känd för sitt periodvis bistra klimat. Svartlögas geografiska läge är åtminstone 50 mil, eller fyra breddgrader, längre norrut än de närmaste danska öarna. Vanligen känner vi inte heller till artens ståndortskrav för fortlevnad eller individens proveniens och härdighet. En annan osäkerhet är att vi varken då eller nu har tillräcklig kunskap om odlingsförhållandena i varje hörn av Sverige, faktiskt knappt ens på egna tomten. Om jag beaktat sådana påtagliga osäkerhetsfaktorer hade jag på rationella grunder inte beställt frökollekten. Men jag var inställd på att pröva mig fram. Vid lyckat resultat kan vi vidga synen på vad som är möjligt för odling av magnolior i Sverige. Under de decennier som förflutit sedan Flincks rapport har jag noterat, baserat på meteorologiska data, att det skett en successiv temperaturhöjning och

förlängning av vegetationsperioden vilket medfört bättre odlingsbetingelser och därmed större möjlighet för mig att lyckas.

Rose Del Grossos korsning

Fröportionen jag beställde var korsningen *Magnolia dawsoniana* × *sprengeri* 'Diva' från The Magnolia Society (nuvarande Magnolia Society International, MSI). Frödonatorn var Rose Del Grosso i Kalifornien USA.

Bäggarterna är dekorativa och blommar ungefär samtidigt. Blomningen börjar på bar kvist och kan pågå i upp till sex veckor. Bladverket är tilltalande. Träd i odling torde som högst bli ca 10 meter, alltså behändiga magnolior av klassiskt snitt. Kruket är att få dem att överleva och utvecklas i ett nordiskt klimat.

Endast en dawsonmagnolia är känd för att ha uppnått trädstorlek i vårt land (höjd ca 4 meter i Flincks arboretum, Bjuv, Skåne). Enstaka äldre träd finns också i Cornwall, t.ex. Trewidden Garden och Caerhays Gardens (planterad redan 1919) och ett 20 meter högt s.k. Champion Tree (märkesträd) på Irland vid egendomen Birr Castle. Alltså i de mest klimatgynnade delarna av Brittiska öarna. Arten är mycket uppskattad på den amerikanska västkusten medan former av sprengermagnolia på senare tid vunnit isteg bland odlare magnoliaspecialister i Sydsverige. Den är därtill en förträfflig förälder i hybrid-sammanhang. Arten finns sedan länge representerad i många trädgårdar i södra England och Cornwall där de första introduktionerna i Västervärlden skedde för drygt hundra år sedan.

Det var två närstående arter i magnoliasektionen *Yulania*, båda med det rapporterade kromosomtalet 114 som Rose Del Grosso hade handpollinerat. Året före leveransen 1994, och även senare, lät hon via sällskapet distribuera enbart fröer av namnsorten *Magnolia dawsoniana* 'Ruby Rose' vilken kännetecknas av något mörkare röda och större blommor⁵. Det är troligt att Del Grosso använde sig av denna klon vid handpollineringen med *Magnolia sprengeri* 'Diva'. Av fröangivelsen får vi även förmoda att *M. dawsoniana* är modern och *M. sprengeri* fadern.

Det är inte känt om någon annan hybridisör företagit korsningen *M. dawsoniana* × *sprengeri* eller vice versa. Det finns emellertid en klon av *M. dawsoniana* kallad 'Chyverton Red' som vissa tror är en korsning med *M. sprengeri* 'Diva'. Den anses något hårdigare än arten. Detta kan vara bevekelsegrunden till Del Grossos pollinering av två i övrigt så vackra men likartade arter.

Startskottet gick den 6 april

Så sådde jag i början av april 1994 tio frön i sålådor i Arboretum Lassas Hagar. Redan den 27 juli hade jag sex fröplantor, endast 7 cm

höga, som samplanterades på den slutliga planteringsplatsen. Tanken med samplantering var att åtminstone någon individ skulle klara sig. De kom i jorden invid ett gammalt odlingsröse helt nära vårt sommarhus. Vid en uppföljning i december 1995 var plantorna fortfarande vid liv. De var väl invintrade och hade nu vuxit till 41 cm.

Den begränsade, ca 30 m² stora odlingsytan, har sina för- och nackdelar. Vid planteringsstillfallet var den nyröjd och därmed slapp småplantorna rotkonkurrens. Ytan ligger vindskyddad, med sol mot söder och väster. De uppkastade stenbumlingarna bidrar till en jämnare marktemperatur under dygnet. Någon risk för stående vatten föreligger inte. Risken för uttorkning är däremot överhängande på grund av bristande jorddjup. Särskilt när sommartorkorna infinner sig vilka kan vara sex till åtta veckor i sträck. Då hela ön Svartlöga därtill saknar el och rinnande vatten har vi inte möjlighet att stödvattna växterna annat än i undantagsfall. Efter planteringen när det blev för torrt hinkade jag upp några spannar från husets vattentunnor. När läget var akut fick diskvatten duga. Men i övrigt har magnoliorna fått klara sig själva.

Efterhand fick de nya grannar. Bland annat ett par KGB-plantor (KGB=Kunming–Gothenburg Botanical Expedition 1993 till nordvästra Yunnan) av guldrododendron, *Rhododendron wardii*, likaså två fröuppdagna pilekar, *Quercus phellos*, en junimagnolia, *Magnolia obovata*, och ytterligare en fröuppdragen hybrid av magnolia. Inte heller den tillhör vanligheterna, nämligen korsningen *Magnolia ashei* × *macrophylla*.

Med åren formades en dunge som fått synnerligen begränsad tillsyn, men där växterna skyddar varandra. Ofta när jag passerat har jag undrat – ska magnoliorna aldrig blomma? Jag har faktiskt tvivlat och mest sett dem som en spenslig buskridå.

Så hände det!

Men en dag överraskades jag av två ceriserosa färgklickar högt uppe i det beigebruna grenverket. Nu, 22 år senare, den 17 april 2016 noterade jag två blomknoppar på en av magnoliorna – de första någonsin. En av knopparna hade delvis hunnit demoleras av domherran (*Pyrrhula pyrrhula*). Det här var mycket stimulerande och gjorde att jag följde den fortsatta utvecklingen noggrant.

Några veckor senare, de första dagarna i maj 2016, sveptes södra Sverige, särskilt ostkusten, in i ett mäktigt högtryck som efterhand spred sig norrut längs kusten ända till Norrbotten. Dag efter dag steg temperaturen med bortåt två grader. Dagstemperaturen uppgick regelmässigt till 20 °C, ibland över 25 °C varpå SMHI proklamerade meteorologisk sommar från och med

den 4 maj. Det var en månad tidigare än normalt och jag kan inte påminna mig ha upplevt det tidigare i Stockholms yttre skärgård. Här följer ett tidsschema för blomningen:

5 maj, Kristi himmelfärds dag, och björkarna slog ut på Svartlöga. Märkte att de två förhållandevis stora knopparna börjat svälla. Den ena, som punkterats av domherre [2], hade antagit samma ceriserosa färg och form som en knopp av *M. sprengeri* 'Diva' eller *Magnolia* 'Spectrum'. Den andra var fortfarande sovande till sitt yttre. I sommarvärmen följde jag med spänning knopparnas utveckling, faktisk timme för timme under dagtid. Då nattetemperaturen höll sig runt +5 °C bromsades takten upp fram till tidig förmiddag.

12 maj hade en väderomställning skett med svalare och ostadigare väder som följd. Kunde notera att bägge blommorna ökat i storlek. Nu var den domherreangripna blomman fullt utslagen [3]. Den andra var fortfarande vaslikt sammanhållen. Kort därpå öppnades också den [4]. Från min position på marken bedömde jag att den utslagna blomman var minst 25 centimeter i diameter, möjligen något större. Jämfört med veckan innan hade blommorna ändrat karaktär. De hade nu en mildare, svalt rosa, nästan cyklamenfärgad nyans effektfullt tonande ut mot regnmolnens gråskala. Den skulle kunna beskrivas som en mjuk elegans som inte återfinns i knoppstadiet. Också formen var mer dinglande [5, 6]. Eller för att citera en amerikansk karakteristik för *M. dawsoniana*: "They droop soon after opening and hang limply, resembling flags blowing in the wind".

Under en månad kunde blomningen avnjutas i sin helhet. I arboretet inträffade den något tidigare än t.ex. japansk magnolia, *Magnolia kobus* och *M. 'Spectrum'*, men två veckor före fröavkomman från *Magnolia* 'Big Dude'. Intressant nog är *M. sprengeri* 'Diva' pollenförälder till de två sistnämnda, liksom den i handeln vanligare rosenmagnolian, *M. 'Galaxy'*, alla spektakulärt storblommiga.

Tre av plantorna hade överlevt. En dominerade utrymmet, de andra var mer svagväxande. De tre försvunna hade under årens lopp sannolikt dukat under på grund av torka och övermäktig konkurrens. Det fingreniga buskträdet med blommor uppmättes till ca 5,5 meter högt. De andra till 4,75 respektive 3 meter. Och årets blomknoppar befann sig på 4 meters höjd, aningen för högt för åskådlig fotografering och tagande av exakta mått [8].

Från Kaliforniens kust

Korsningen mellan de två kinesiska arterna har uppstått vid Kaliforniens kust strax norr om San Fransisco som har ett Medelhavsklimat av subtropiskt slag. Det är mer än 20

breddgrader söder om det geografiska läget för Arboretum Lassas Hagar. Om arboretets position (59°34'15,63"N; 19°03'18,93"E) skulle förflyttas rakt västerut skulle det hamna vid Yukon-territoriets sydgräns i Kanada. Då inses lätt vilken betydelse Golfströmmen har, men också hur anpassningsbara de här magnoliorna är för de skilda ljusförhållanden som råder mellan lokalerna.

Om vi i stället söker oss till magnoliornas na-

turliga ståndorter, som återfinns djupt inne på Kinas fastland, så råder här ett utpräglat kontinentalklimat. Approximativt runt 29:e breddgraden finner man de fåtaliga dawsonmagnoliorna. Det är ytterligare 10 breddgrader söderut. Vintrarna här, på höjder runt 2 000 meter, är förvisso högst kylslagna men avsevärt kortvarigare än våra. På somrarna kan solen gassa och värmen är tung, nästan tryckande. I själva verket kräver vissa växter som en viktig komponent att sommarens värme överstiger en viss temperatur, eller värmesumma, för att de ska kunna bilda de nödvändiga skyddande sockerarterna som är avgörande för deras köldhärdighet. Med hänsyn härtill kan det vara så att min magnoliaplantering i kanten av ett vindskyddat stenskravel visade sig vara ett lyckokast. Här är värmen vanligen hög och växterna sällan utsatta för riktigt kalla vindar.

2. En domherre har punkterat en blomknopp. Fyra timmar senare hade blomman delvis slagit ut och skadan syns efterhand allt mindre.

3. Den först utslagna, den som domherren hade påverkat.

4. Samma dag, nu blommor nummer två.

5 och 6. De dinglande cyklamenfärgade tepalerna blåser lätt i vinden.

7. Varje blomma har sin egen skönhet.

8. Min hustru Barbro Ridderlöf kämpar för att hålla nere de styva grenarna, allt för att jag skulle kunna fotografera de sensationella blommorna.

9. Karl Evert Flincks *Magnolia sprengeri* 'Diva', sprengermagnolia, i Bjuv, fotograferad på en vinglande stege för många år sedan. Foto: Henrik Sjöman.

10. *Magnolia dawsoniana*, San Francisco Botanic Garden, Strybing Arboretum, Kalifornien – Foto: scott.zona – www.flickr.com/photos/scottzona (Licens CC BY 2.0).

Reflektioner

Jag tror att Rose Del Grosso har lyckats med sitt förmodade uppsåt. Det verkar som hybriderna på Svartlöga har fått ett gott stänk av ökad storblommighet och tillförd hårdighet från *M. sprengeri*. Blommans form och färg i olika stadi-er, antalet tepaler, de spröda gren- och bladverken samt buskträdets sirlighet är inslag som får tillskrivas *M. dawsoniana*. Det är känt att vissa egenskaper följer honplantan vid förstagenerationshybrider. Och så tycks fallet vara här då det allmänna intrycket är en storblommig dawsonmagnolia. Förhoppningsvis har Del Grosso utifrån kända föräldrararter åstadkommit en vacker magnolia som uppvisar långsiktig hårdighet. I det sammanhanget måste nämnas att Svartlöga-plantan under sin snart kvartssekellånga levnad har uthärdat flera långvariga vintrar med låga temperaturer runt 20 minusgrader. Till exempel två vintrar i rad: -21,0 °C den 22 februari 2010 och -24,9 °C den 24 februari 2011, vilket brukar vara svärbemästrat för många exotiska lignoser av särskilt sydlig härkomst.

Vad kan vi vänta oss?

Om buskträden överlever och klimatuppvärmningen består kan vi förhoppningsvis räkna med en regelbunden blomning och med större blomstorlek när trädet åldras. Och har vi tur kanske Flincks iakttagelse om en fantastisk yppig blomning, och att gamla träd kan ha flera tusen blommor, beses så långt norrut som i Stockholms skärgård. Här dock med inslag av

M. sprengeri-gener och inte enbart *M. dawsoniana*. Andra fördelar med hybriderna, som vi redan tror oss ha noterat, är frosttåliga blommor och en mycket lång blomningstid.

Några externa synpunkter

Jag lät några av landets mest initierade magnoliaodlare ta del av informationen. Deras synpunkter kan sammanfattas så här:

"22 års väntan är ju rätt mäktigt, men vissa magnolior tar lång tid på sig från frön, även i gynnsamma klimat som i sydvästra England."

"Ja, den var riktigt snygg! Och minst lika sensationellt att den klarat klimatet i 22 år i Lassas Haggar. Det får man ju kalla en grundlig test."

"Varför skulle du inte ge den ett kultivarnamn eftersom den visat sig härdig på nordliga breddgrader."

"Goda magnolior härdiga i Norden bör förökas. Låt någon ta ympar."

Det är uppmuntrande och vägledande ord. Om hybriderna med det långa namnet visar fortsatt god utveckling förenklar ett kultivarnamn både identifikationen och den framtida hanteringen av växten. Nära till hands och nära hjärtat föreslår jag arbetsnamnet "Barbro". Det syftar på min fru Barbro Ridderlöf därtill arbetspartner i arboretet. Rose Del Grosso har som jag förmodar redan tillerkänts ett kultivarnamn 'Ruby Rose' för en särskilt vacker *M. dawsoniana*-sort.

Fakta om föräldrarna

Sprengermagnolia

Magnolia sprengeri Pamp. är ett lövfällande upprättväxande mindre träd upp till ca 12 meter i kultur men som i naturen blir dubbelt så högt. Den aktuella taxonomin (Figlar & Nooteboom) delar upp arten i två varieteter. Den ena, ett vitblommig men småblommigt buskträd, benämns nu *M. sprengeri* var. *sprengeri*. Det har ersatt tidigare gällande *M. s.* var. *elongata*.

Den andra varieteten som har stjärnstatus i trädgårdssammanhang benämns *M. sprengeri* var. *diva* [9, 11]. Det är ett återetablerat namn för de storblommiga rosa och röda formerna³. Vanligen är blommorna rosa, 20–30 cm bestående av 12 s.k. tepaler. Tidigblommig och starkt doftande. Det är en extraordinär planta som i Sverige anses klara sig i odlingszon 1, troligen även zon 2. Om man händelsevis lyckas få tag på en höghöjdsproveniens, dvs. avkomma från vildväxande individ över 1 500 m.ö.h.

torde chanserna vara gynnsamma för en god utveckling. Varieteten har rapporterats uthärda -27 °C i Michigan, USA. I Kina har arten en vidsträckt men fragmenterad utbredning i de centrala provinserna Shaanxi, Hubei och nordöstra Guizhou. Skogsbruk och uppodling av ny jordbruksmark utgör ett stort och tilltagande hot mot denna skönblommig magnolia.

'Diva' är en särskilt vacker klon av sprengermagnolia. Den är en avkomma från den första introduktionen i västvärlden som gjordes år 1900 av Ernest Henry Wilson. En av fröavkommorna såldes senare till J.C. Williams Caerhays Castle i Cornwall vilket 1919 resulterade i ett rosablommig träd.

Med säkerhet har Rose Del Grosso använt den klonen i vår hybrid. Med nu gällande taxonomi skulle namnet egentligen vara: *Magnolia sprengeri* var. *diva* 'Diva'. I texterna som rör hybriderna används dock *M. sprengeri* 'Diva' då namnet på kultivaren registrerades före ändringarna inom taxonomin.

Dawsonmagnolia

Magnolia dawsoniana Rehd. & Wils. [10] uppträder med tät, grenig växt som stor buske eller pyramidalt träd till en höjd av ca 15 meter. Det tar 45 till 50 år innan trädet når sin maximala höjd och minst 15–20 år innan första blomning sker. Därefter blir blomningen fantastiskt yppig. Gamla träd kan ha flera tusen blommor. De är upp till 12,5 cm i diameter, svagt rosa upptill och rosenröda nedtill, blomman består av 9 tepaler med röda ståndarknappar². Blommorna slår ut på bar kvist och är placerade på grenspetsarna. De liknar *Cattleya*-orkidéer. För övrigt anses de anmärkningsvärt frostresistenta och väldoftande.

Arten förekommer i ett par, tre ytterst glesa

11. Blomma plockad i maj 2006 från Karl Evert Flincks *M. sprengeri*-klon 'Diva' i Bjuv. Foto: Erland Ejder

Om: Arboretum Lassas Hagar

På hemsidan www.lassashagar.se hittar du mer information om hybriderna och andra härdiga magnolior och där kan du även läsa om plantexpeditioner till några av världens mest avlägsna platser.

Om: Champion Tree

När det gäller "Champion Tree" är det inte lika självklart att översätta det till svenska. Vi har märkesträd, minnesträd och nu ev. mästarträd för champion. Arborister i Sverige tävlar i mästarträd (Master Tree). På svenska finns ju begreppet champion, ensamt eller med tillägg. I Sverige har vi ännu inte något sådant utvecklat mätsystem. Det närmaste vi kommer är Lars Lagerstedt som under något halvsekel mätt de största träden art för art i Sverige. Ett fantastiskt arbete! Han använder såvitt jag vet begreppet märkesträd. Men om det är den absolut största individen inom arten/kultivaren är jag inte säker på. Den största borde vara champion.

populationer i de kinesiska provinserna Sichuan och Hunan på 1 400 till 2 500 meters höjd. Förekomsterna är starkt hotade främst på grund av omfattande virkesuttag inom skogsbruket⁴.

M. dawsoniana anses bland konnässörer som tillhörande eliten bland släktets vildarter. Bland annat nämner Karl Evert Flinck i sin magnoliaredogörelse att "M. dawsoniana-pollen har antagligen sällan varit tillgängligt för förädlarna, syftande till vinterhärdiga magnolior. Den är annars mitt första val för pollinering av härdiga arter såsom poppelmagnolia (*M. acuminata*), japansk magnolia (*M. kobus*) och stjärnmagnolia (*M. stellata*) men även yulanmagnolia (*M. denudata*)"¹.

Litteratur – Referenser

¹ Flinck, K. E. (1980) *Magnoliahybrider och – hybridisering*. Dansk dendrologisk årskrift V(3), sid. 10–41.

² Gardiner, J. (2000) *Magnolias A Gardener's Guide*. Timber Press, Portland USA, sid. 131–134 (*M. dawsoniana*); 184–190 (*M. sprengeri*).

³ Kang, Y. & Ejder, E. (2011) *Magnolia sprengeri* Pamp. *Morphological variation and geographical distribution*, Plant Biosystems, Volume 145.

⁴ Global Tree Specialist Group. 2015. *Magnolia dawsoniana*. The IUCN Red List of Threatened Species 2015: e. T191512A1986669

⁵ Cultivar *Magnolia dawsoniana* 'Ruby Rose'. "Flowers larger and darker than normal, 11 inches across when mature. A seedling of *dawsoniana* raised by Rose Del Grosso...". Registered by Eugene R. German, Fort Bragg, California USA. *Magnolia* 20(1) Issue 37:19, 1984.